

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет
Факультет філології та соціальних комунікацій
Кафедра української та зарубіжної літератури і порівняльного
літературознавства

**СПІВИ ЗЕМЛІ:
БІОЛОГІЯ ТА ЕКОЛОГІЯ
В ЛІТЕРАТУРІ ТА КУЛЬТУРІ**

Матеріали
Міжнародної наукової конференції

Бердянськ, 2022 рік

Чорний І. В.,
 доктор філологічних наук, професор,
 Харківський національний
 університет внутрішніх справ

ОЛЮДНЕННЯ ТВАРИНИ У ПОВІСТІ-КАЗЦІ ЛЮДВІКА ЄЖИ КЕРНА «ФЕРДИНАНД НЕЙМОВІРНИЙ»

У творчому доробку відомого польського письменника й поета Людвіка Єжи Керна (1920-2010) чи не найвідомішими творами є повість-казка «Фердинанд Неймовірний» (1963) та її продовження «Прокинься, Фердинанде!» (1965). Головним героєм їх є пес Фердинанд, який завдяки перевдяганню в людський одяг стає повноправним членом суспільства і вчиться поводити себе як справжня людина.

Сам письменник дуже любив домашніх тварин, зокрема собак, яких завжди було досить багато в його оселі. Задум повісті-казки «Фердинанд Неймовірний» виник у Керна під час спостережень за однією з його вихованок – боксер кою Фарсою. Письменник замислився над проблемою, чи можуть собаки так само, як люди, мріяти й фантазувати? А що як якомусь собаці спаде на думку стати людиною? Фантазії на цю тему й стали основою сюжету обох повістей.

Генезу сюжету «Фердинанда Неймовірного» також з певними застереженнями можна вивести з історії святого Христофора, який, за твердженнями деяких варіантів його життя, мав голову/лик собаки. Попри свою жахливу зовнішність, він був досить лагідним і м'якосердим, що привертало до нього серця оточуючих. Також святий песиголовець міг творити чудеса і мав дар переконувати людей, навертаючи їх до християнства. Фердинанд у повісті має здатність викликати практично миттєву симпатію в усіх, з ким він спілкується. Герой здатний розуміти мову тварин, птахів і навіть неживих речей і явищ природи.

«Олюднення» тварини відбувається у Єжи Керна в кілька етапів і майже співпадає з історією становлення самої людини. Для початку автор наділяє пса здатністю не тільки мислити, а й розсудливістю, вмінням будувати складні речення й навіть читати. Фердинанд разом зі своїм господарем читає газету і

аналізує прочитане. Допитливість, схильність до експериментів надихає тварину спробувати ходити на двох ногах. Дослід з прямоходіння отримує позитивні результати. Героя починають сприймати як людину[2, 317].

Наступним етапом олюднення стають спроби Фердинанда роздобути людський одяг, що йому й вдається завдяки здатності причаровувати оточуючих. При чому кравець навіть не намагається заправити з незвичного клієнта гроші за свою роботу. Вдягнений в гарно пошитий костюм собака сприймається вже як повноправний член суспільства. Творчість Людвіка Єжи Керна має виразне сатиричне спрямування [3, 90]. Казка, як літературна форма, давала письменникові можливість езоповою мовою сказати те, що в умовах тоталітарного режиму вголос казати не дозволялось. Висновки, які міг зробити читач казки Керна, разючі й доволі сумні. Різниця між людиною й твариною, каже письменник, досить незначна. Достатньо лише респектабельно виглядати.

Сповненим сатири є епізод з описом обіду Фердинанда в ресторані «Як у мамі», коли він демонструє відвідувачам свої вміння поглинати будь-яку їжу (насамперед, кістки). Хижі риси героя підкреслено акцентуацією уваги читача на гострих білих зубах Фердинанда. Зникає межа між людьми і твариною. Невідомо, хто насправді кому «служить». Зачаровані люди безкоштовно годують ненаситного звіра, який хизується своїми вміннями перед маленьким песиком Крокодилятком. Саме ці двоє на деякий час стають справжніми господарями захоплених незвичним видовищем відвідувачів ресторану.

Сатирично забарвлено й сцену суддівства героя на конкурсі собак. Й сам Фердинанд, якому зачаровані його привабливістю люди доручили очолити журі, сприймає свою місію не без іронії. На його думку серед численних претендентів на першість є лише один достойний кандидат – він сам. Керн підкреслює, що його герой поступово починає мислити, як людина, якій властиві слабкості: пиха, заздрість, незадоволення. Пес вже практично став людиною. Отримання Фердинандом почесної золотої медалі буквально нізащо має пародійний підтекст. Автор критикує розповсюджену тоді в країнах соціалістичного табору практику

нагородження керівників державними або відомчими відзнаками.

Неоднозначно сприймається сцена у фіналі повісті-казки, коли Фердинанд затримує двох злочинців, які намагались його пограбувати. З одного боку, це, начебто, природно для собаки – розшук і затримання когось. З іншого, – олюднений звір починає полювання на людей. Його вже ніщо й ніхто не стримує. Що буде далі, як розвиватиметься характер цієї істоти? Автор воліє вчасно завершити цю історію, запропонувавши неочікувану розв'язку.

Те, що вся історія з олюдненням Фердинанда виявляється всього лише маренням, яке наснилося собаці, що навіть не виходила зі свого дому, пояснює багато «нісенітниць», з якими стикався читач, знайомлячись з текстом повісті. Уві сні можна дозволити собі те, на що в реальному житті людина ніколи не наважиться, й припустити неприпустиме. Стан сну згладжує гострі кути в поведінці героя, перетворюючи гротеск і сатиру на іронію й добрий гумор.

Друга книга «Прокинься, Фердинанде!» є вже не цілісною повістю, а збіркою оповідань, в кожному з яких йдеться про черговий сон, побачений «людиноподібним» собакою. Вона вже є дещо вторинною у порівнянні з першою частиною і розрахована переважно на дорослого читача. Письменник спрямовує сатиру на сучасне йому бюрократичне судочинство, безглузду воячину, безкарне знищення тваринного світу.

Таким чином, повість-казка Людвіка Єжи Керна «Фердинанд Неймовірний», сюжет якої базується на фантастичному припущенні щодо олюднення тварини (собаки), є в певному розумінні прихованою сатирою на існуючий тоталітарний режим, закликом до людей шукати порозуміння між собою та гармонії з природою.

Література

1. Керн Л. Є. Фердинанд Неймовірний. Київ : Ранок, 2020. 192 с.
2. Gralwicz-Wolny I. "Tę książkę wymyślił pies" : "Ferdynand Wspaniały" Ludwika Jerzego Kerna jako lektura ekokrytyczna. (Przed)szkolne spotkania z lekturą. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2015. S. 315-324.

3. Waksmund R. Od Ezopa do eposu dziecięcego. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria*, 2011. V.11. S. 7596.